

Козубовська І.В.

*доктор педагогічних наук
професор кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

м. Ужгород

Козубовський Р.В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

м. Ужгород

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

В Україні зростає кількість дітей, схильних до девіантної поведінки, що актуалізує проблему пошуку ефективних шляхів профілактичної роботи, яку покликані здійснювати фахівці, в першу чергу, соціальні працівники.

В системі профілактики девіантних проявів серед неповнолітніх чільне місце посідає волонтерська діяльність.

Волонтерство є загально визнаним ресурсом соціальної роботи. У волонтерському русі дуже багато позитивних аспектів, які варто використати у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. Для студентської молоді волонтерська діяльність є не тільки способом проведення вільного часу, самореалізації і можливістю принести користь суспільству, але і стимуляцією майбутніх фахівців до професійного зростання і розвитку.

Результати нашого дослідження свідчать, що ефективність підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки, в процесі волонтерської діяльності забезпечується дотриманням певних психолого-педагогічних умов : формування інтересу студентів до волонтерської діяльності; поєднання

науково-дослідної, навчальної і практичної діяльності студентів; визнання суспільної цінності волонтерської роботи [1].

Однією з найбільш важливих є умова поєднання теоретичної, практичної і науково-дослідної підготовки. Професійна підготовка повинна мати інтегративний характер і здійснюватися в процесі всіх основних видів пізнавальної і творчої діяльності. Її мета – формування стійкої професійної спрямованості, морально-психологічної, теоретичної і практичної готовності до майбутньої діяльності у соціальній сфері.

Теоретична підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи до профілактики девіантної поведінки учнів передбачає оволодіння ними знаннями не тільки з історії, теорії, технологій соціальної роботи, які вони отримують у процесі вивчення відповідних курсів, але й спеціальними знаннями з основ волонтерської діяльності з дітьми групи ризику.

Практична підготовка охоплює систему різних видів практик, що проводяться упродовж всього періоду навчання студентів за наскрізною програмою, з поступовим ускладненням завдань, змісту, форм і методів її проведення; забезпечується практичним спрямуванням теоретичної підготовки; виконанням лабораторних завдань, практичних, курсових, бакалаврських, дипломних робіт, змістовно та організаційно пов'язаних з елементами практики; залученням студентів до волонтерської діяльності, зокрема до роботи з дітьми групи ризику, схильними до девіантної поведінки, в загальноосвітніх і позашкільних закладах, громадських організаціях, літніх оздоровчих таборах.

Практична підготовка сприяє: поглибленню теоретичних знань; засвоєнню цінностей майбутньої професійної діяльності; оволодінню професійними вміннями і навичками, сучасними технологіями соціально-педагогічної діяльності; осмисленню особливостей соціальної роботи; ознайомленню студентів з сучасним станом соціальної роботи в різних соціальних службах і закладах; формуванню професійно важливих якостей майбутніх соціальних працівників; оволодінню етичними нормами професійної поведінки; створенню умов для розвитку здібностей і самореалізації студентів; формуванню у

студентів творчого і дослідницького підходів до професійної діяльності; усвідомленню цінності волонтерської діяльності; психологічній адаптації студентів до майбутньої професії.

Сьогодні навчальний процес у вищій школі все більше орієнтується на самостійний пошук студентами нових знань, дослідницьку діяльність студентів і творчий процес розв'язання ними пошуково-дослідних завдань. Дослідницька діяльність стає навчальним елементом і своєрідним тренінгом у процесі становлення і розвитку фахівців, сприяє втіленню пошукового підходу до їх діяльності, розвитку у них навичок побудови соціальних гіпотез, проектів, моделей; оволодіння принципами і методами цієї діяльності. Участь студентів у дослідницькій діяльності сприяє набуттю ними навичок творчого ставлення до професійної діяльності, здатності взаємодіяти з державними і громадськими структурами конкретного соціуму для вирішення існуючих проблем та ліквідації причин їх виникнення, формуванню вмінь розробляти і втілювати рекомендації щодо зниження соціальної напруги .

Результати нашого дослідження свідчать, що залучення студентів до активної участі в дослідницькій діяльності в процесі волонтерської практики позитивно впливає на формування творчого ставлення до професійної діяльності, здатності взаємодіяти з державними і громадськими структурами для вирішення проблем та ліквідації причин їх виникнення, на розвиток умінь розробляти і втілювати рекомендації щодо побудови оптимальних умов життєзабезпечення і життєвої реалізації кожного громадянина країни.

У процесі здійснення досліджень під час волонтерської практики студенти усвідомлюють, що пошуково-дослідна діяльність: обґрунтовує перспективи, розробляє основні методи і підходи, на які опирається практика; допомагає формувати базу знань, необхідних для практичної роботи; породжує та уточнює концепції, виявляє важливі для узагальнення факти і підтверджує ефективність практичних методів; виконує суто практичну функцію, оскільки дослідницькі результати допомагають прийняти конкретні рішення, реалізувати конкретні програми або соціальні заходи.

Наприклад, у процесі проходження волонтерської практики студенти досліджували найрізноманітніші проблеми. Так, вони брали участь у розробці і проведенні інтерв'ю та анкетування серед різних вікових категорій громадян міста (молодь, люди середнього віку, люди похилого віку) щодо розуміння ними суті соціальної роботи і соціальних послуг, волонтерської діяльності. Студенти вивчали особливості особистості дітей вулиці і складали їх соціально-психологічний портрет. Ефективною виявилася і робота студентів у підготовці і реалізації соціальних проєктів, в тому числі й міжнародних «Стань другом», «Залучення дітей з обмеженими можливостями в соціум» (за підтримки Нідерландів) TOUCH (Take one Ukrainian children hand – візьми за руку одну українську дитину) (за підтримки США) та ін. Слід зауважити, що ефективність науково-дослідної проєктної роботи студентів значно зростає, якщо проєкти мають фінансову підтримку. Результати науково-дослідної роботи студентів під час волонтерської практики знаходять своє відображення в курсових, бакалаврських, дипломних роботах, наукових статтях, виступах на наукових конференціях, презентаціях. Успішній дослідницькій роботі студентів під час практики сприяє наявність в УжНУ лабораторії соціологічних досліджень, співробітники якої надають необхідну консультативну допомогу студентам, залучають їх до проведення досліджень лабораторією.

На ефективність підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки, безумовно, впливає наявність інтересу студентів до цієї проблеми і до волонтерської діяльності. Їх інтерес може бути викликаний почуттям співчуття до дітей групи ризику, намаганням допомогти їм, бажанням долучитися до нової роботи, відчуття своєї необхідності, корисності, потребою в досягненнях, у визнанні, у груповій роботі з друзями тощо. Проте цей інтерес необхідно підтримувати, розвивати, що ми й намагалися робити. Зростанню інтересу до волонтерської діяльності, насамперед, сприяє цікава, змістовна, добре організована волонтерська робота. Крім цього, це – систематичне обговорення цікавих публікацій в пресі, перегляд фільмів, зустрічі з волонтерами з інших

країн, участь в розробці проектів, презентаціях, конференціях, семінарах тощо. Наприклад, значний інтерес у студентів викликав перегляд фільму «Інші люди», знятий незрячим режисером – волонтером соціальної роботи, і особливо – зустріч в УжНУ з угорськими волонтерами, які продемонстрували можливість використання спеціально тренованих собак-поводирів у роботі з незрячими людьми. Студенти–волонтери мали змогу пройтися коридорами університету з зав’язаними очима у супроводі собаки-поводиря і відчутти себе на місці людини з вадами зору.

Дуже важливим у роботі волонтера є усвідомлення необхідності, корисності і цінності власної діяльності, що підсилює бажання працювати. Головна перевага волонтерів полягає в тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення, коли бачать позитивні результати. Зазвичай люди почуваються комфортно, коли знають, що їх робота і вони самі цінуються і визнаються іншими людьми, суспільством.

Переважна більшість студентів – майбутніх соціальних працівників, які виконують певну роботу на добровільних засадах, підсвідомо прагнуть позитивної оцінки своєї діяльності, заохочення, похвали. Тому найбільш активні студенти – волонтери соціальної роботи УжНУ систематично отримують письмові та усні подяки, грамоти, листи подяки надсилалися їх батькам. Ці студенти, в першу чергу, мали змогу пройти практику в Угорщині, Словаччині, Німеччині, Туреччині в рамках міжнародного співробітництва у різних проектах. Кращі студенти–волонтери неодноразово запрошувалися для виступів по телебаченню, в пресі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козубовський Р.В., Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактики девіантної поведінки неповнолітніх у процесі волонтерської практики: [монографія] / Р.В. Козубовський, О.Т. Смук. – Ужгород: ПП Бреза». – 232 с.